Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 54, Ekim 2021, s. 149-159

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.52831>

Doç. Dr. Kader SÜRMELİ

Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, kadersurmeli@gmail.com

GERTRUDE ARNDT'IN PERFORMATİF OTOPORTRELERİ

Özet

1919-1933 yılları arasında Almanya'da faaliyet gösteren Bauhaus Okulu'na mimarlık okumak amacıyla başvuran Gertrude Arndt, burada, bir kadın olarak yönlendirildiği tekstil ve dokuma atölyesine kaydolmuştur. Oldukça verimli ve yaratıcı tekstil tasarımları ortaya koyduğu eğitim sürecini tamamladığında, aldığı eğitime yönelik herhangi bir eylemde bulunmamış ve odak noktası artık fotoğrafçılık olmuştur. Tekstille olan ilişkisi ise sadece fotoğraflarında kullandığı tüller, peçeler, danteller vb. çeşitli kumaşlarla sınırlı kalmıştır. Özellikle, 1929 yılından 1931'e kadar ortaya koyduğu "Maskeli Portreler" adını verdiği kırk üç adet performatif otoportreden oluşan öz temsil serisinde Arndt, farklı kimlikleri, çeşitli kılıklara bürünerek canlandırmış ve ölümsüzleştirmiştir. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş farklılıkları ifade eden toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin sosyal yapı içindeki eşitsizliğinin olumsuz etkilerini yaşamı boyunca deneyimleyen bir kadın olan Arndt'ın çalışmalarının temelini oluşturmuştur.

Bu çalışmada, sanat eleştirmenlerince performatif fotoğraf çalışmalarının öncülerinden kabul edilen, çağdaşlarına ve gelecekteki kadın fotoğraf sanatçılarına ilham olan Gertrude Arndt'ın, fotoğraf sanatçısı kimliği ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Bauhaus, Fotoğrafçılık, Gertrude Arndt.

PERFORMATIVE SELF-PORTRAITS OF GERTRUDE ARNDT

Abstract

Gertrude Arndt, who applied to the Bauhaus School operating in Germany between 1919-1933, to study architecture, enrolled in the textile and weaving workshop she was directed to because she was a woman. When she completed her training process, which she put forward with highly productive and creative textile designs, she did not take any action towards the education she received and her focus was now on photography. Her relationship with textiles was now limited to the tulle, veils, lace and various fabrics she uses in her photographs. Particularly, from 1929 to 1931, in her self-representation series consisting of forty three performative self-portraits, which she named "Masked Portraits", Arndt enlivened and immortalized different identities under various disguises. The concept of gender, which expresses the socially and culturally constructed differences between men and women, formed the basis of the work of Arndt, a woman who has experienced the negative effects of the inequality of women and men in the social structure throughout her life.

In this study, the photographer identity of Gertrude Arndt, who is considered by art critics as one of the pioneers of performative photography and inspired her contemporaries and future female photographers, is discussed.

Keywords: Bauhaus, Gertrude Arndt, Photography.

GİRİŞ

Tiyatro, sinema, dans vb. gibi sanat dallarında fiziksel olarak bir sanat nesnesi durumundaki insan bedeni; resim, heykel, fotoğraf vb. gibi sanatlarda da başlangıcından beri bir sanat nesnesi iken, kökenleri 1920'lere dayanan sanat yapma biçimi ile birlikte, performansa dayalı olarak bir ifade aracına dönüşmüştür.

Boya, tuval, fırça gibi alışlagelen her tür plastik sanatlar malzemesinin bir kenara bırakılmasıyla birlikte, resim ve heykelin ötesinde "sanat nasıl olur?" endişesi doğmuştur. Klasik sanat bakışının içerisinde biraz çılgınca ya da aşırı hayali bir yaklaşım olarak görülen bu düşünce, 20 yy. başlarında Dadaist ve Fütürist akımların temellerinin atılmasına sebep olmuştur. İşte Performans sanatının kökleri de Dadaizmin anarşist performanslarına, 1920 ve 30'lu yılların Sürrealist sergileri ve Fütürist gösterilerine kadar dayanmaktadır (Martinez, Demiral. 2016:183).

Bauhaus, sanat ve tasarımda çığır açan bir ekoldür. 1919-1933 yılları arasında Almanya'da faaliyet gösteren Bauhaus, dönemin zor şartlarına rağmen, olağanüstü bir biçimde sanat ve tasarıma yön veren işlere imza atmıştır. Bauhaus Okulu'nda temel tasarım derslerinin ve farklı disiplinlere ait atölyelerin yanı sıra, alınan eğitimle birlikte, çağdaş sanat uygulamalarına yönelik cesur adımların da atıldığı görülmektedir. Bunun en belirgin örneklerinden biri Gertrude Arndt'ın kendi yüzünü ve bedenini kullanarak oluşturduğu performatif otoportre serisidir.

Gertrude Arndt (doğum adı Gertrude Hantschk) (Resim 1), 20 Eylül 1903'te Yukarı Silezya'daki Ratibor'da dünyaya gelmiştir. 1923 yılında Bauhaus Okulu'na kaydolmadan önce, Erfurt'ta bir mimarlık bürosunda çırak olarak çalışan Arndt, işverenin isteğiyle çektiği mimari fotoğraflarla, gizli tutkusu olan fotoğrafçılığın temellerini atmıştır.

Resim 1. Gertrude Arndt

Resim 2. W. Gropius'un Ofisi İçin Tasarladığı İkonik Halı

Kunstgewerbeschule'de (Tasarım Okulu) sanat tarihi, tipografi ve çizim kurslarına katılan Arndt, Walter Gropius'un arkadaşı olan Meinhardt'ın cesaretlendirilmesiyle, eğitimine Weimar kentindeki Bauhaus Okulu'nda devam etmesi için bir burs kazanmıştır (www.moma.org).

Bauhaus Okulu'nda mimarlık atölyesine kaydolmak isteyen Arndt, erkek egemenliğinde olan bu departmana kadınların alınmaması sebebiyle geri çevrilmiş, kendisine gösterilen tekstil ve dokuma atölyesine kaydolabilmiştir. Kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olacağı iddiasıyla kurulan Bauhaus Okulu, ne yazık ki cinsiyetçi tavırdan vazgeçmemiştir. Kadınlar, genellikle erkek meslektaşlarının gölgesinde bırakılmak istenmişse de, Bauhaus'a oldukça önemli katkılar sağlamışlardır.

Okuldaki 4 yıllık öğrenim sürecinde çeşitli projelerde oldukça verimli ve yaratıcı işler ortaya koyan Gertrude Arndt'ın en bilinen eserlerinden biri Walter Gropius'un ofisi için tasarladığı ikonik halıdır (Resim 2). Okulda yaptığı soyut dokuma ve tekstil tasarımları, Arndt'ın estetik algısının ve renk kullanma becerisinin muazzam örnekleridir.

1927 yılında Bauhaus'taki öğrenim hayatını Glauchau'daki dokumacılar loncasında girdiği son bir çıraklık sınavı ile tamamlayan Arndt, tekstil ve dokuma tasarımlarına bir daha devam etmemiştir (www.bauhauskooperation.com).

Resim 3. “Maskeli Portreler” Serisinde Arndt’ın Yarattığı Farklı Karakterler.

ARNDT’IN PERFORMATİF OTOPORTRELERİ

1927 yılında Bauhaus’ta öğrenci arkadaşı Alfred Arndt ile yaşamını birleştiren Gertrude Arndt, 1929 yılında eşinin Bauhaus Okulu’nda profesör olması nedeniyle Dessau’ya yerleşmiştir. Burada tasarımcı kimliğinden tamamen uzaklaşarak, eşine destek olmayı görevi olarak görmüştür. Kaldıkları evin bodrum katının banyosunu karanlık odaya dönüştürmüş, bu süreçten itibaren eğitime ilişkin tek odak noktası, kendi kendini eğiterek becerilerini geliştirmeye devam ettiği fotoğrafçılık olmuştur.

Bauhaus’ta hazırlık sınıfındayken Lazlo Moholy-Nagy’den aldığı fotoğraf derslerinde öğrendiği tekniklerden yararlanmıştır. 1929’dan 1931 yılına kadar ürettiği kırk üç otoportreden oluşan “Maskeli Portreler” serisi en önemli eserlerden biridir. Tekstil ve dokumayla olan ilişkisi, sadece, bu fotoğrafları çekerken girdiği farklı kıylıklarda kullandığı kumaşlar, tüller,

eşarplar ve dantellerle sınırlı kalmıştır. Çeşitli kostüm, saç modelleri, aksesuar ve dekorlarla kendini dönüştürmüş, farklı kimliklere bürünmüştür (Resim 3).

Resim 4. Gertrude Arndt'ın "Maskeli Portreler" Serisinden, Farklı Kamera Açıları Kullandığı Otoportreleri

Mimikleriyle bu kimliklere kattığı anlamları zenginleştirmiştir. Güçlü bir ifadeyle üstten ve alttan kullandığı kamera açısıyla çekimler, pozitif-negatif süreçler ve geometrik gölge oyunları ile yarattığı görüntülerle ortaya çıkan bu seri, Gertrude Arndt'a göre yalnızca kendi yüzüne bir yolculuk olmuştur (Resim 4).

Resim 5. Seriden, Üç Fotoğraflık Küçük Bir Seri.

Maske fotoğrafları, izleyiciden bağımsız olarak, kişinin kendi yüzünün olasılıklarına, sınırlarına ve Arndt'ın kendini dönüştürdüğü birçok farklı karaktere deneysel bir gezi olarak çekilmiştir. Arndt ve kamerası arasında geçen samimi bir konuşmanın kayıtlarıydı bunlar. Maske fotoğraflarının özelliği, kapsamlı bir seri halinde çekilmiş olmalarıdır. Serideki kırk üç

fotoğraf içinde daha küçük fotoğraf serileri bulunmaktadır. Arndt, fotoğraflarında bir tür “görsel kimlik” geliştirmiştir. Sık sık aynı kostümle (veya küçük değişikliklerle) poz, yüz ifadesi veya resim detayını değiştirdiği iki, üç veya dört fotoğraf yapmıştır. Serideki üç fotoğraftan oluşan bir dizide, Arndt, kendini şapkalı ve yüksek boyunlu, fırfırlı yakalı bir bluz içinde, ilkinde önden gözleri kapalı, ardından doğrudan kameraya yarım profille bakarken ve son olarak da şaşırılmış bir yüz ifadesiyle göstermiştir (Resim 5). Arka plandaki gerçek kadın, izleyiciye görünmez (www.bauhaus-imaginista.org).

Bu fotoğrafların bazılarında tarihin ve sanat tarihinin feminen arketiplerini, bazılarında dönemin modern kadınının göz alıcı giysiler içinde sunuyordu. Arndt'ın kendini dönüştürdüğü fotoğrafları bazen maskelenmiş benliklerle sessiz film karelerine benzemektedir. Arndt, bazen kısaltılmış saçları ve kışkırtıcı iri gözlü bakışlarıyla film yıldızı Louise Brooks gibi görünüp (Resim 6), çoğunlukla da bir Tiller Kızı gibi kamera karşısına geçmiştir (Resim 7) (Morley, 2016).

Resim 6. Film Yıldızı Louis Brooks

Resim 7. Tiller Kızları, Weimar. 1920'ler.

Arndt'ın çalışmalarında çoğunlukla eğlenceli, oyuncu ve yaratıcı bir atmosfer görülmektedir (Resim 8). Oysa bu çalışmaların daha derinden anlaşılması için, sadece kadın oluşu sebebiyle yaşadığı olumsuz deneyimlere inmek gerekir. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş farklılıkları ifade eden toplumsal cinsiyet kavramı, çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Kadın ve erkeğin sosyal yapı içindeki eşitsizliğinin olumsuz etkilerini yaşamı boyunca deneyimleyen kadınlardan biridir (Resim 9).

Kostüm, Bauhaus'ta önemli bir yere sahiptir. Bauhaus'lular, okulun ilk günlerinden itibaren düzenli olarak kutlanan maskeli balolar için bazen atölyelerde ve bazen de özel dekorlar, düzenlenen şovlar ve en önemlisi basit malzemelerden yapılmış kostümler, Bauhaus insanlarını mucizevi figürlere, cisimleşmiş nesnelere ve maskeli varlıklara dönüştürmüştür. Gertrude Arndt'ın maskeli fotoğrafları doğrudan bu Bauhaus festivallerinden alınmıştır (Tahliayap, 2017).

Resim 8. Mimikleriyle Fotoğraflarında Yarattığı Oyuncu, Eğlenceli ve Yaratıcı Atmosfer.

Resim 9. “Maskeli Portreler” Serisinden.

Sanatçı, yapıtını oluştururken kullandığı kostüm, dekor, aksesuar ve kurduğu disiplinlerarası bağ ile bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Yüz ve bedenini kullanarak gerçekleştirdiği oto-portreleri, yarattıkları bağlam değiştirmeler, içerik- estetik dönüşümlerle, bu

fotografik anlatım türünün yeni açılımlar kazanmasında öncülük etmektedir. Kadın ve fotoğraf sanatçısı kimlikleri ile, kadının toplumdaki ve sanat dünyasındaki konumuyla ilgili spekülasyonlara somut yanıtlar üretmektedirler (Özdağ, 2007:86).

Arndt'ın fotoğraf çalışmaları, 1979 yılında Almanya'nın Essen kentinde bulunan Folkwang Müzesi'nde otoportreleri ilk kez sergilenene kadar, pek bilinmiyordu. Günümüzde Bauhaus'un en önemli fotoğrafları olarak kabul edilse de, kendi döneminde ne yazık ki fotoğrafçı kimliği Bauhaus erkekleri tarafından gölgelenmiştir (Resim 10).

Gertrude Arndt'ın maske fotoğrafları, öncelikle oyuncu rolünü oynama arzusu olarak anlaşılmalıdır; taklit O'nun ifade kapasitesinin bir keşfidir. Ancak daha sonra ve geçmişe bakıldığında, benlik arayışı ve geleneksel kadın stereotiplerinin sorgulanması olarak yorumlanabilir. Bu nedenle, onun fotoğraf serisi genellikle “kendini dönüştürme ve şizofrenideki kendine yabancılaşma” arasındaki gerilim alanında bulunmaktadır (www.bauhaus-imaginista.org).

Resim 10. “Maskeli Portreler” Serisinden.

Arndt'ın rolü, feminizm ideolojilerini geliştirmede ve toplumun statükosuna meydan okumada önemliydi. Arndt, çiçekler, zarif giysiler ve erotik cazibe gibi kadınsı gösterenleri kullanarak, kadın mitlerinin bir görselini oluşturmuştur (Resim 11-12). Bir 'maske' ve kılık

değiştirme olarak da kabul edilen dekorları ve stili, Arndt tarafından bulanıklaştırılan toplumsal rol oynama ve cinsel genelleme unsurlarını üretmek için toplumsal cinsiyete dayalı nesneler kullanarak bir kadının geleneklerine meydan okumaya yardımcı olmuştur. Yazar Pat Kirkham'ın "The Gendered Object/Cinsiyetli Nesne" adlı kitabında; "Feminist eleştirilerde sunulan uzun süredir devam eden argümanlarından bazıları (sadece tasarımın değil birçok şeyin), kadına ilişkin geleneksel değerleri aşıl原因 ve klişe kodlar ve imgeler aracılığıyla kadınları, erkeklerle eşit olmayan bir ilişki içinde konumlandıran ataerkil bir sisteme odaklanmıştır." ifadesini kullanmıştır. Arndt, feminizm ve kadın zarafetiyle bağlantılı tanınmış nesneleri kullanarak, kendisinin ve diğer birçok kadın tasarımcının o dönemde önyargı yaşadığı toplumda kadınların etkili bir rolü olduğunu anlatmak istemiştir. Bu nesneler, Arndt tarafından toplumsal cinsiyet kodlamasının güçlü bir mesaj olduğu "Maskeli Portreler"inde bir çelişki olarak kullanılmıştır. Arndt, toplumsal cinsiyet kodunun karmaşıklığı ve cehaleti ile alay etmiş ve kadının kimliğine ve temsiline meydan okumuştur. Bununla birlikte, ideolojileri 1980 yılına kadar tasarım dünyası tarafından tanınmamıştır (Tahliayap, 2017).

1932'de Dessau kentindeki Bauhaus'un kapanması, ailesi ile birlikte Doğu Almanya'ya taşınmasına neden olmuştur. Bu süre zarfında Arndt, artık fotoğraf çekmeyi tamamen bırakmıştır. Ancak çalışmaları, çağdaşları olan kadın fotoğrafçılar Marta Astfalck-Vietz ve Claude Cahun için önemli bir mihenk taşı ve ilham kaynağı olmuştur. Yalnızca çağdaşlarına ilham olmakla kalmayan Gertrude Arndt, sanat eleştirmenlerince, postmodern süreçte fotoğrafı bir kavramsal sanat malzemesi olarak kullanan feminist fotoğraf sanatçısı Cindy Sherman'ın da öncüsü kabul edilmektedir.

Resim 11-12. "Maskeli Portreler" Serisinden.

SONUÇ

Bauhaus, sanat ve tasarımda çığır açan, özgürlükçü bir ekoldür. 1919-1933 yılları arasında Almanya'da faaliyet gösteren Bauhaus'ta, sanatçı, tasarımcı ve zanaatçılar bir araya gelerek modern seri üretime yönelik çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bauhaus Okulu'nda temel tasarım derslerinin ve farklı disiplinlere ait atölyelerin yanı sıra, alınan eğitimle birlikte, çağdaş sanat uygulamalarına yönelik cesur adımların da atıldığı görülmektedir. Bunun en belirgin örneklerinden biri Gertrude Arndt'ın kendi yüzünü ve bedenini kullanarak oluşturduğu performatif otoportre serisidir.

Gertrude Arndt, Bauhaus Okulu'nda mimarlık atölyesine kaydolmak istemiş; ancak ironik bir şekilde, özgürlükçü olarak nitelenen okuldaki cinsiyetçi tavır nedeniyle, kız öğrencilerin yönlendirildiği tekstil ve dokuma atölyesine kaydolabilmiştir. Kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olacağı iddiasıyla kurulan Bauhaus Okulu'nda kadınlar, genel olarak erkek meslektaşlarının gölgesinde bırakılmak istenmiştir. Ancak her şeye rağmen, Bauhaus'a oldukça önemli katkılar sağlamışlardır. Arndt da, son derece yaratıcı işlere imza atmıştır. 1927'de kendisi gibi öğrenci olan Alfred Arndt ile evlenerek, 1929'da eşinin Dessau'daki Bauhaus Okulu'nda profesör olarak işe başlaması sebebiyle, buraya yerleşmiş ve evin banyosunu karanlık odaya çevirerek, artık sadece fotoğrafçılığa odaklanmıştır. 1929'dan 1931'e kadar ürettiği kırk üç otoportreden oluşan "Maskeli Portreler" serisi burada ortaya çıkmıştır. Farklı kostüm, saç modelleri, aksesuar ve dekorasyon unsurlarıyla kendi bedenini dönüştürerek farklı kimliklere büründüğü seride farklı fotoğraf teknikleri de denemiştir.

Kadın ve erkeğin, sosyal yapı içindeki eşitsizliğinin etkilerini yaşamış Arndt'ın çalışmalarının temelini, kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş farklılıkları ifade eden toplumsal cinsiyet kavramı oluşturmaktadır. Arndt, fotoğrafçı kimliği ile, çağdaşlarına ve daha ileriki dönemlerde ortaya çıkan kadın fotoğraf sanatçılarına ilham olmuştur.

KAYNAKLAR

- Guttenberger, Anja. Festive and Theatrical -The Mask Photos of Gertrud Arndt and Josef Albers as an Expression of Festival Culture. <http://www.bauhaus-imaginista.org>. Erişim Tarihi: 27.07.2021.
- Gertrude Arndt. <https://www.moma.org/artists/24581>. Erişim Tarihi: 08.08.2021.
- Gertrude Arndt. <https://www.bauhauskooperation.com> Erişim Tarihi: 29.07.2021.
- Martinez, Ezgi Hakan Verdu; Demiral, Akın. (2016). 20. ve 21. Yüzyılda Sanatta Malzeme Olarak Beden; Performans Sanatı. Anadolu Üniversitesi Sanat&Tasarım Dergisi.6(6). Ss: 180-200.
- Morley, Madeleine. (2016). The Many Disguises of Bauhaus Photographer Gertrud Arndt. <https://www.anothermag.com/art-photography/8976/the-many-disguises-of-bauhaus-photographer-gertrud-arndt>. Erişim Tarihi: 27.06.2021.
- Özdağ, Işık. (2007). Claude Cahun, Cindy Sherman, İlke Veral'ın Oto-Portrelerinden Yansıyanlar <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203663>. Yedi. Dokuz Eylül Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi. 1(1). Ss: 81-87.

Tahliayap. (2017). Forgotten Superheroes of Design: Gertrud Arndt. <https://wordpress91977.wordpress.com/2017/04/07/forgotten-superheroes-of-design-gertrud-arndt/>. Erişim Tarihi: 22.05.2021.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Resim 1-2. <https://dessaubauhaus.wordpress.com/project-sites/directors-office/gertrud-arndt-design-for-a-rug-for-waltergropius-office/>

Resim 3. <https://advantageinvintage.co.uk/2013/04/26/gertrud-arndt/>

Resim 4. <https://twitter.com/ralphharrington/status/1440046266226933766/photo/1>

Resim 5. <http://www.bauhaus-imaginista.org/articles/4273/festive-and-theatrical?0bbf55ceffc3073699d40c945ada9faf=4ef384f98123cc589d3e13d4eeefbeb1>

Resim 6. <https://www.beyazperde.com/sanaticilar/sanatici-4232/fotolar/detay/?cmediafile=18867013>

Resim 7. <http://www.weimarberlin.com/2020/04/the-tiller-girls-in-berlin.html>

Resim 8. <https://twitter.com/ralphharrington/status/1440046266226933766/photo/1>

Resim 9. https://garage.vice.com/en_us/article/59nqj3/the-secret-history-of-the-bauhaus

Resim 10. <https://www.anothermag.com/art-photography/8976/the-many-disguises-of-bauhaus-photographer-gertrud-arndt>

Resim 11-12. <https://tr.pinterest.com/juliettaas/gertrude-arndt-bauhaus-beauty/>